

CHOV OVIEC V TRANSFORMÁCII POĽNOHOSPODÁRSTVA NA EÚ

SHEEP BREEDING IN THE AGRICULTURAL TRANSFORMATION IN THE EUROPEAN UNION

LAZARČÍK Juraj, (SR)

ABSTRACT

Sheep breeding in Slovakia has a long run tradition. We have at our disposal approximately 850 000 hectares of perennial grassy vegetation, what represents the cheapest feeding with the fresh nourishing in the form of a pasturing.

The system of the sheep breeding with the market production of a cheese and milk lambs still remains very important. Meat lambs find the largest placement on the foreign market. In this commodity, even the most developed countries do not find their self-sufficiency, so there is an assumption of the export possibility after our access to the EU.

From point of view of submarginal conditions, the Slovak Republic has all presumptions to place its sheep products on the European market. It is the question of the companies management ability to gain money from the state and the European Union sources.

KEY WORDS

agriculture, sheep production, profitability, efficiency, Slovakia

ÚVOD

Cieľom práce je zhodnotiť vplyv negociačného procesu na konkurencieschopnosť vybraných produktov chovu oviec. Riešená problematika je súčasťou inštitucionálneho výskumu E IV. „Vplyv negociačného procesu na konkurencieschopnosť komodít rastlinnej a živočíšnej výroby“ riešenej na Katedre ekonomiky.

Pri riešení stanovenej úlohy bola použitá metóda triedenia. Na jej základe bol podkladový materiál upravený do určitého systému štatistických radov. Na základe štatistického rozboru bola zhodnotená situácia v chove oviec so zameraním na produkciu mäsa za obdobie rokov 1997 až 2003.

Podkladové údaje boli zisťované zo Štatistického úradu Slovenskej republiky, Výskumného ústavu živočíšnej výroby v Nitre, Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave, Slovenského zväzu chovateľov oviec a kôz v Banskej Bystrici, Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory v Bratislave a Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Chov oviec má na Slovensku dlhoročnú tradíciu a svoje historické opodstatnenie. V súčasnosti máme k dispozícii zhruba 850 tisíc hektárov krmných trávnych porastov, ktoré sú pre ovce najprirodzenejšou potravou, majú najväčšiu koncentráciu energie v sušine a zvieratá ich najradšej prijímajú. Ďalší rozvoj chovu oviec musí dôsledne rešpektovať ekologické požiadavky pri racionálnom využití prostredia. Trvalé trávne porasty treba využívať šetrne, aby nedochádzalo k devastácii prostredia. Podľa prepočtov zaťaženie môže byť podľa jednotlivých výrobných oblastí od 46 do 48 DJ na 100 ha poľnohospodárskej pôdy.

Predaj jatočných oviec, to je v prvom rade realizácia jatočných jahniat. V posledných rokoch ich produkciu a realizáciu má rastúci trend. Pričínajú sa o to predovšetkým dopyt po jahňacom mäse na zahraničných predovšetkým európskych trhoch. Kvôli lepším

a výhodnejším možnosťami zahraničného obchodu a minimálnemu domácemu dopytu, naši producenti a spracovatelia uprednostňujú export jatočných oviec pred domácim trhom. Hodnota tohto ukazovateľa za posledných 10 rokov sa pohybuje okolo 0,20 kg na obyvateľa a rok. Podľa odborného odhadu asi v roku 2004 sa hodnota domácej spotreby nezmení.

Predaj jatočných oviec, ale predovšetkým jatočných jahniat má stúpajúcu tendenciu. Svedčí o tom údaj, keď napríklad v roku 1997 sa odpredalo 805 t živej hmotnosti, v roku 2002 to bolo 1323 t a v roku 2003 už 1570 t jatočných jahniat. Medziročné prírastky sa pohybujú od 8 do 23 %. Výnimkou bol rok 1998, kedy došlo takmer k 10 % poklesu predaja jatočných jahniat. Pre rok 2004 sa predpokladá ďalší nárast predaja jatočných jahniat. Trh s jahňacím mäsom závisí predovšetkým od termínu Veľkej noci.

Ďalším faktorom ovplyvňujúcim rozmiestnenie produkcie počas roka je trhová produkcia ťažších jatočných jahniat. Nakoľko oficiálna štatistika toto nerozlišuje, je obtiažne stanoviť podiel jednotlivých výkrmov počas roka. V posledných rokoch prevláda tendencia rastu predaja v druhom polroku kalendárneho roka (15 % v roku 2003 oproti 5 % v roku 2000).

Ďalším dôležitým ukazovateľom ovplyvňujúcim produkciu jatočných jahniat je ich priemerná živá hmotnosť. Za posledných päť rokov hmotnosť predávaných jahniat sa zvýšila takmer o 15 %. Mierne výkyvy nastali v rokoch 1999 a 2002. Jatočná hmotnosť jahniat v prvom polroku s výnimkou roku 2003 (15 kg) neprevýšila hodnotu 13 kg. V druhom polroku sa pohybovala od 21 do 23 kg a v štvrtom štvrtroku od 17 do 18 kg.

V posledných rokoch zahraničný obchod je záležitosťou výlučne exportu. Z dostupných údajov vyplýva, že v priebehu roka 2003 sa na Slovensko nedoviezlo ani jedno jahňa. Naproti tomu vývoz predstavoval 738 t živých jahniat a to v hodnotovom vyjadrení predstavuje takmer 63 mil. Sk. Do obchodného objemu sú započítané aj jatočné jahňatá vyvezené v mäse. Za rok 2003 zo Slovenska bolo vyvezených okolo 499 000 kg jatočných jahňacích polovičiek. Za posledné tri roky sa zvyšuje podiel jatočných polovičiek na celkovom vývoze. V roku 2003 tento podiel predstavoval 54 %.

Najväčším odberateľom jatočných jahniat, tak ako v predchádzajúcich rokoch bolo Taliansko, kde sa v roku 2003 vyviezlo takmer 80 % celkového množstva vyrobeného ovčieho mäsa. Ďalšími odberateľmi boli Chorvátsko, Poľsko, Česká republika, Andora a Maďarsko.

Cenový vývoj jahniat kolíše podľa dopytu. Z dostupných údajov vyplýva, že priemerná cena jatočných jahniat v roku 2000 predstavovala 81,66 Sk.kg⁻¹ živej hmotnosti o rok neskôr sa znížila na 79 Sk.kg⁻¹ živej hmotnosti. V roku 2002 sa zvýšila na 96,45 79 Sk.kg⁻¹ a v roku 2003 v dôsledku zvýšenej ponuky zo strany Bulharska a Rumunska opäť klesla na 80 až 90 Sk.kg⁻¹ živej hmotnosti. Tak ako v minulom roku, aj v roku 2004 budú diktovať cenu nákupcovia z Talianska, ktorí by mali realizovať takmer všetok vývoz týchto zvierat. Okrem nich len asi o 1000 jahniat prejavili záujem nákupcovia z Chorvátska.

Jahňatá pre zahraničie zabezpečuje jedenásť slovenských výkupcov. Nepodarilo sa s nimi dohodnúť cenu 100 Sk.kg⁻¹ živej hmotnosti a táto na začiatku nákupu predstavovala 85 Sk.kg⁻¹ živej hmotnosti. Od tejto ceny sa potom odvíja aj cena za jahňatá s hmotnosťou 17 – 20 kg, ktorá by mala byť približne opäť nižšia.

Ak sa nepodarí predat veľkonočné jahňatá, chovatelia ich budú musieť dokŕmiť do hmotnosti 25 až 30 kg a potom predat. Aj pre túto hmotnostnú kategóriu riešením je iba export. Tento takmer všetok by mal opäť smerovať do Talianska. Cena napriek zvýšeným nákladom na chov je len približne 70 Sk a znamená ďalšie straty pre chovateľov.

Ak chovatelia nedosiahnu predpokladané ceny jatočných jahniat a stagnovať bude aj cena syra je predpoklad zníženia stavov oviec. Začiatkom tohto roka 2004, sme chovali asi 320 000 ks oviec, čo je približne toľko ako v predchádzajúcom roku.

Chov oviec je v súčasnom období vo väčšine krajín zameraný na produkciu mäsa. Na základe údajov FAO produkcia ovčieho mäsa vo svete vzrastá, podobne je tomu aj v súčasných členských krajinách EÚ, naopak v kandidátskych krajinách produkcia ovčieho mäsa nie je stabilná a skôr prevláda klesajúca tendencia. V Európe najväčšími producentami ovčieho mäsa v roku 2003 boli Veľká Británia 317 000 t, Španielsko 240 000 t a Francúzsko 130 000 t.

Produkcia ovčieho mäsa v roku 2003 v EÚ je 1 037 000 t a spotreba 1 313 000 t. Rozdiel medzi spotrebou a produkciou týchto druhov mäsa je zabezpečovaný dovozom. V roku 2002 dovoz predstavoval 285 000 t ovčieho a kozieho mäsa.

Ceny ovčieho mäsa na trhu EÚ v EUR.kg⁻¹ sa v roku 2003 pohybovali do 4,85 vo Francúzsku do 2,61 vo Švédsku a priemer EÚ 3,65. Od roku 2001 za trojročné obdobie ceny ovčieho mäsa v krajinách EÚ sa zvýšili v priemere o 6 %. Organizovanie trhu s ovčím mäsom v Slovenskej republike (ďalej len SR) je v procese vývoja a harmonizácie so systémom organizovania spoločného trhu EÚ v sektore ovčieho mäsa.

Účinok doteraz uplatňovaných opatrení pre podporu a organizovanie trhu s ovčím mäsom bol obmedzený prevzatím len niektorých regulačných princípov zo systému organizovania spoločného trhu v EÚ. Absencia legislatívnej a inštitucionálnej základne neumožňovala prevzatie a aplikáciu nástrojov a trhových mechanizmov zavedených v EÚ.

V dôsledku rozhodnutia SR vstúpiť do EÚ je SR v súčasnosti viazaná politickým záväzkom postupne prijať a implementovať legislatívne a riadiace opatrenia v súlade s existujúcim právom EÚ a prevziať pravidlá spoločnej organizácie trhu EÚ v sektore z ovčieho mäsa.

Požiadavka vo vzťahu ku kandidátskym krajinám, vrátane SR postupne prijať politiku Spoločenstva bola potvrdená a upravená v Záveroch Európskej Rady hláv štátov a vlád v Luxemburgu (december 1999).

V oblasti trhu s ovčím mäsom, takýto politický záväzok znamená, že všetky nové opatrenia, prijaté slovenskými orgánmi v tomto sektore by mali vychádzať z Nariadenia Rady (ES) z decembra 2001 o spoločnej organizácii trhu s ovčím mäsom, ktoré je predmetom aproximačného nariadenia vlády SR.

Jednotlivé prechodné opatrenia sú potrebné, avšak musia umožniť prijatie príslušných opatrení vychádzajúcich z tohto nariadenia vlády SR.

Spoločná organizácia trhu s ovčím mäsom zahŕňa vnútorný obchodný systém. Základy systému poskytovania priamych platieb (prémii) sú v EÚ zakotvené v Nariadení rady (ES) o spoločnej organizácii trhu s ovčím mäsom – podrobné pravidlá o systéme prémie sú predmetom Nariadenia komisie z roku 2001.

Priame platby sa v spoločenstve poskytujú na bahnice a jarky staré 12 mesiacov a viac. Okrem toho môžu byť chovatelia oviec zvýhodnení prostredníctvom doplnkových prémie a dodatočných platieb.

Výška kvôty na bahnice bola pre SR stanovená na základe výsledkov Kodanského summitu z decembra 2002 dohodnutá na 305 756 ks. Toto číslo určuje maximálny počet zvierat, na ktorý sa po vstupe do ŽV môže ročne vyplácať prémie.

Na bahnice a jarky vo veku 12 mesiacov a viac sa poskytujú prémie nasledovne:

- vo výške 21 EUR na zviera, ak ide o zvieratá určené na produkciu mäsa, resp. jatočných jahniat,
- vo výške 16,8 EUR na zviera, ak chovateľ predáva ovčie mlieko alebo výrobky z neho.

ZÁVER

Chovy oviec s kombinovanou úžitkovosťou pri systéme trhovej produkcie syra a mliečnych jahniat nachádzajú u nás najširšie uplatnenie. Tento systém chovu je využívaný predovšetkým v podhorských a horských oblastiach.

Pre zlepšenie ekonomickej situácie v chove oviec je potrebné plnšie využívať produkčnú schopnosť chovaných plemien so zameraním na úžitkové parametre.

Pozornosť zamerať na napĺňanie pridelených kvôt a prispieť k vylepšovaniu salda zahraničného obchodu. Dôsledné využívať podporu chovu oviec zo zdrojov Európskej únie i z národných zdrojov.

V roku 2004 došlo k zníženiu dotácie na chov oviec v SR. Bola zrušená produkčná dotácia na ovčie mlieko a hrudkový syr a výkrm jahniat. Chovatelia tento výpadok riešia zvýšením nákupnej ceny za uvedené výrobky. Podľa kalkulácie VÚŽV v Nitre náklady na 1 kg hrudkového ovčieho syra predstavujú 122,88 Sk na 1 liter ovčieho mlieka 26,70 Sk na 1 kg mliečného jahňaťa v živom 132,53 Sk.

Chovatelia pri uzatváraní zmlúv požadujú nasledovné zmluvné ceny na liter ovčieho mlieka 22 – 25 Sk podľa množstva a kvality, 1 kg ovčieho hrudkového syra 100 Sk (spracovateľ navrhuje 86 – 87 Sk), 1 kg mliečného jahňaťa od 10 do 16 kg – 100 Sk a jeden kg výkrmových jahniat nad 25 kg – 70 Sk.

Z hľadiska ekonomického jahňatá nedosahujúce hmotnosť 12 kg nepredávať ako mliečne, ale povedať ich na dokŕmenie. Uvedené ceny neuspokoja charakter ani spracovateľov, aké mohli by byť kompromisom pri predaji na domácom aj zahraničnom trhu.

ANOTÁCIA

Chov oviec má na Slovensku dlhoročnú tradíciu. Máme k dispozícii približne 850 000 ha trvalých trávnych porastov, čo je najlacnejšie kŕmenie čerstvým krmom vo forme paše. Dominantný zostáva systém chovu oviec s trhovou produkciou syra a mliečnych jahniat. Na zahraničnom trhu najširšie uplatnenie nachádzajú jatočné jahňatá. V tejto komodite nemajú zabezpečenú sebestačnosť ani vyspelé krajiny a je tu predpoklad exportu aj po vstupe do EÚ.

Slovensko má z hľadiska submarginálnych výrobných podmienok všetky predpoklady pre konkurencieschopný chov oviec a uplatnenie ovčích produktov na európskom trhu. Záleží len na manažmente poľnohospodárskych podnikov, ako vlastné zdroje, zdroje od štátu a Európskej únie využije v chove oviec.

LITERATÚRA

1. Augustin, J. : Chovatelia nepoznajú cenu veľkonočných janiat. Roľnícke noviny, 18.3.2004
2. Dvonč, J. a kol. : Príručka o spoločnej poľnohospodárskej politike. ISBN 80-7139-098-4
3. Lazarčík, J. : Faktory ovplyvňujúce úspešnosť chovu oviec. Medzinárodná vedecká konferencia L.Ján, december 2003 /v tlači/
4. Vláčil, R. : Vývoj a úroveň výroby – ekonomických výsledkov chovu oviec. Chov oviec a kôz, č. 3/2003, str. 21-27

KONTAKTNÁ ADRESA

doc.Ing.Juraj Lazarčík, CSc., Katedra ekonomiky Fakulta ekonomiky a manažmentu, Tr.A.Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel. 037/ 6508 527

Oponent: prof. Ing. Alojz Podolák, CSc.